

Läroplan för grundskolan

Lgr 69

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100153 7930

Eab

Supplement

SKOLOVERSTYRELSEN 1969

Undervisning i klasstyp **b** och **B**

KET

Lgr 69 II: bB

Läroplan
133

Skoleverstyrelsen

Eab

Läroplan för grundskolan

SKOLEÖVERSTYRELSEN

Utbildningsförlaget

Supplement

Ex. 2
Undervisning i klasstyp **b** och **B**

Kompletterande anvisningar och kommentarer

Eab

Förord

Läroplan för grundskolan består av en **allmän del** (del I) och en **supplementdel** (del II), båda utfärdade av SÖ enligt förordnande i Kungl Maj:ts brev den 29 maj 1969.

Supplementdelen innehåller kompletterande anvisningar, kommentarer och exempel till kursplanerna och till vissa avsnitt i allmänna anvisningar för skolans verksamhet. Av praktiska skäl är den uppdelad på häften, varierande i fråga om både omfång och karaktär.

SÖ avser att efter hand revidera och komplettera supplementdelen med hänsyn till erfarenheterna vid läroplanens tillämpning. SÖ är därför angelägen om att sådana erfarenheter på lämpligt sätt och efter hand förmedlas till SÖ.

Stockholm den 1 augusti 1969

Kungl Skolöverstyrelsen

Produktion ● 1969 Svenska Utbildnings-
förlaget Liber AB

Redaktion ● Ulf Åkersten

Formgivning ● Paul Hilber

Producent ● Rune Jarenfelt

Tryck ● Bröderna Lagerström AB
Stockholm 1969

Innehåll

Allmänna synpunkter 4

Timplaner 4

Kursplanering 5

Gemensam undervisning 9

Samundervisning mellan årskurser 9

Samundervisning av olika klasser 10

Det dagliga arbetet 11

**Förslag till disposition av en studieplan
i orienteringsämnena 12**

Klass 1—2 13

Klass 3—4 21

Klass 5—6 29

Allmänna synpunkter

Eftersom b- och B-klasser omfattar två eller flera årskurser som undervisas samtidigt, och skillnaderna i elevernas ålder och mognad vanligen är större än i lika stora klasser av a- och A-typ, är det särskilt angeläget att undervisningen i dessa klasser kännetecknas av en väl planerad individualisering och av verksamhetsformer med mångsidig elevaktivitet. Lärarnas främsta uppgift blir att organisera inläringstillfällena och att fungera som handledare och arbetsledare. Detta innebär också, att eleverna från början måste vänjas vid att självständigt tillägna sig kunskaper.

Riktlinjer, kursplaner samt anvisningar och kommentarer av både allmänt och speciellt slag i läroplanen gäller både klasser av Aa- och Bb-typ. I huvudmomenten för olika ämnen anges områden, lärostoff och färdigheter, som skall behandlas i undervisningen. Huvudmomentens utformning ger goda möjligheter att på olika sätt variera studiernas uppläggning och bedrivande. För att lärostoffet i årskurserna 3 och 4 av klasstyp B1 och B2 skall kunna anpassas till de speciella samundervisningsproblem som finns i dessa klasstyper, är det nödvändigt att huvudmomenten i orienteringsämnen för både lågstadiet och mellanstadiet gäller för båda dessa årskurser.

De anvisningar som ingår i detta supplement är kompletteringar med hänsyn till bl a den två- eller fleråriga kursplanering, som nödvändigtvis måste göras i Bb-klasser. Dessa klassers speciella problem gäller främst planlägnings- och disponeringsfrågor. Arbetet kräver en synnerligen omsorgfull planläggning, och arbetsresultatet är direkt beroende av den enskilde lärarens förmåga att organisera läsårets, terminens, veckans och skoldagens arbete och att ordna lärostoffet på ett sätt som underlättar och effektiviserar arbetet.

Timplaner

Timantalet för eleverna i de olika årskurserna i klasser av Bb-typ skiljer sig endast i mindre grad från det som gäller för eleverna i motsvarande

klasser av Aa-typ. Skillnaderna beror främst på att elever tillhörande samma klass av Bb-typ i möjligaste mån erhållit samma veckotimtal. Genom att timplaner fastställts för ett flertal olika klasser av b- och B-typ har kommunerna möjlighet att ta hänsyn till den för varje skolenhet aktuella elevsituationen, när man bestämmer klasstyp. Bestämmelser och anvisningar till timplanerna har utformats bl a i syfte att underlätta den lokala planeringen.

Timplanerna för klasser av b- och B-typ upptar för varje klasstyp antalet elevtimmar per vecka och antalet lärartimmar per vecka. För varje klasstyp disponeras ett större antal lärartimmar än elevtimmar. Skillnaden utgör sk resurstimmar. Dessa överskjutande lärartimmar har tidigare utnyttjats enbart för delning av klass i grupper, vanligen årskursvis, dels för att läraren på så sätt skall få tillfälle till individuell handledning, dels för speciella lärarinsatser vid olika slag av verksamheter, som kräver sådana. En sådan användning av resurstimmarna torde ofta vara den mest ändamålsenliga på låg- och mellanstadiet, men den är ingalunda den enda rekommendabla. I glesbygder kan det tex vara svårt att ge elever med läs- och skrivsvårigheter den specialhjälp som de behöver. Genom en samverkande undervisning av två eller flera lärare under resurstimmarna kan denna hjälp ges, tex för mellanstadiets elever av ambulande speciallärare eller av småskollärare vid skolan.

Vid undervisning i grupper skall gruppernas storlek och sammansättning inte endast bestämmas med hänsyn till den årskurs eleverna tillhör utan också avpassas efter elevernas behov av individuell handledning och efter undervisningssituationens art. Hänsyn bör även tas till yttre omständigheter av betydelse för arbetsordningen, exempelvis skolskjutsar.

I specialklasser av B-typ på högstadiet kan inom den totala läsårsramen även andra anordningar förekomma under resurstimmarna, tex enlärarsystem med expertmedverkan i vissa klasser med elever med särskilda skolanpassningsproblem eller samverkande undervisning av lärare och expert, assistent eller biträde. Beträffande övriga anvisningar gällande specialundervisning hänvisas till allmän del (s 75) och till det läroplanssupplement, som finns för denna undervisning.

Schemaexempel för olika klasser av b- och B-typ finns intagna i läroplanssupplementet om planering.

B

A

Kursplanering

Den för en individualiserad undervisning karakteristiska utformningen i klasser av Bb-typ är *undervisning i mindre grupper*. Det kan vara naturligt att göra en indelning efter årskurserna, men även inom de olika årskurserna är det ofta nödvändigt att göra gruppindelningar. Arbetssättet är beroende av bl a elevernas ålder och förutsättningar, klassens storlek och struktur, disponibla lokaler och skolans utrustning, ämnets karaktär, tillgängliga läromedel och kanske framför allt lärarens intresse och fallenhet.

Skolstarten medför viktiga förändringar i barnens liv. På grund härav och eftersom deras utveckling på skilda områden vid skolgångens början är mycket olika måste den inledande undervisningen noga anpassas efter den enskilde elevens mognad och förutsättningar i övrigt och ske i en lugn och avspänd atmosfär. Detta är inte minst viktigt att beakta i klasser av b-typ med hänsyn till att lärare där samtidigt skall handleda eleverna i årskurs 2 eller i årskurserna 2 och 3. En väl tillrättalagd förberedande undervisning för nybörjarna, vilken inte bör vara strängt ämnesbunden, är nödvändig.

Så långt möjligt bör arbetets art och uppläggning grundas på lärarnas eleviakttagelser. De bör bilda sig en uppfattning, bl a om nybörjarnas sätt att tala, deras förmåga att lyssna och se, uppfatta och återge, deras koncentrationsförmåga och uthållighet, grov- och finmotorik, vänster- eller högerhänthet, arbetstakt, förmåga att uppfatta form, färg och storleksförhållanden och annat som kan vara av betydelse för uppläggningsen av den grundläggande undervisningen framför allt i svenska och matematik.

I syfte att öka nybörjarnas språkliga uttrycksmöjligheter och berika deras begreppsbildning stimuleras de att delta i samtal och att berätta spontant, tex om televisions- och radioprogram, om andra aktuella upplevelser och iakttagelser, till egna målningar och till föremål och bilder av olika slag.

Arbetet bör planläggas så att det främjar nybörjarnas anpassning till grupsituationen i skolan och grundlägger goda arbets- och samarbetsvanor. Sålunda bör tex iakttagelser och övningar ske omväxlande gemensamt för hela klassen, för årskursen, enskilt och vid samarbete i mindre grupper.

I klasstyp b uppkommer speciella svårigheter beroende på att läraren under den första tiden inte

C

kan ägna nybörjarna odelad uppmärksamhet, eftersom eleverna i årskurs 2 samtidigt fordrar viss handledning. För att få så god tid som möjligt med nybörjarna är det därför nödvändigt att läraren från början successivt vänjer eleverna i årskurs 1 att arbeta på egen hand eller i grupp efter givna instruktioner och informationer. Denna träning till självständigt arbete bör intensifieras under vårterminen. Härigenom grundläggs hos de blivande eleverna i årskurs 2 förmågan att arbeta självständigt, och läraren kan vid nästa läsårs början få erforderlig tid för nybörjarnas förberedande undervisning.

Undervisningen i *svenska och matematik* måste planeras utifrån en målbestämd och fortskridande studiegång i ämnena med en för varje elev väl avvägd stegring av svårigheterna i fråga om både innehåll i undervisningen och arbetssättet. Anvisningarna för klasser av a- och A-typ i dessa ämnen kan därför helt tillämpas. Visserligen ges nedan exempel på olika avsnitt, där samundervisning kan ske mellan de i b- eller B-klassen ingående årskurserna, men dessa avsnitt måste föranleda elevarbete av varierande art och omfattning och med utrymme för individuella lösningar, bli beroende på elevernas olika mognad. Läraren har därvid betydelsefulla stimulerande och handledande funktioner. Vidare har läraren viktiga uppgifter att tillsammans med eleverna, individuellt eller i grupp, t ex årskursvis, överlägga om erfarenheter av arbetet, värdera resultat och dra slutsatser beträffande fortsatt inriktning och uppläggning.

Ett individualiserat arbetssätt i *engelska* bör inriktas på att ge direkt handledning av enskilda elever eller grupper av elever. I de flesta fall torde det vara lämpligast att ordna dessa grupper årskursvis. Riklig materialtillgång är en förutsättning för att individualisering skall kunna bedrivas effektivt. I framför allt lägre klasser av b- eller B-typ är det ofta nödvändigt att ordna undervisningen i engelska i viss årskurs parallellt med självständigt elevarbete i andra ämnen för de övriga årskurserna. Huvudmoment samt anvisningar och kommentarer för undervisningen i engelska i klasser av a- och A-typ kan härigenom helt tillämpas.

Kursplaneringen i *orienteringsämnen* sker inom ramen för lågstadiets och mellanstadiets huvudmoment i respektive ämnen och med beaktande av anvisningarna om lärostoffets gruppering och inordnande i en lärogång som i möjligaste mån tillgodoser kravet på sammanhang och progression i undervisningen genom årskurserna 1—6

Samverkan i planeringen är därför nödvändig mellan avlämnande och mottagande lärare i dessa årskurser. För årskurserna 1—4 sker planeringen inom ramen för lågstadiets huvudmoment med tillägg av valda huvudmoment för mellanstadiet. För årskurserna 5—6 sker planeringen inom ramen för återstående huvudmoment för mellanstadiet.

Kursplaneringen kan vara *tvåårig* eller *flerårig* och utföras enligt olika principer. Med "*ena året*" avses läsår som börjar på jämnt kalenderår (exempelvis 1970/71); "*andra året*" avser läsår som börjar på udda kalenderår (exempelvis 1971/72). Till följd av organisatoriska förändringar kan det emellertid bli nödvändigt att övergångsvis frångå denna reguljära uppläggning.

Vid en tvåårig kursplanering betraktas lärostoffet för två årskurser, vanligen 1—2, 3—4 respektive 5—6, som en enhet, inom vilken planeringen sker. Lärostoffet i varje orienteringsämne för ifrågavarande årskurser delas upp i två likvärdiga hälfter, som behandlas växelvis under två på varandra följande läsår. Vid en *traditionell tvåårig kursplanering*, som anges i alternativ a på s 74 i läroplanens allmänna del, följer man enligt vissa principer i stort sett studieplansdispositionen för klasstyp A. Lärostoffet skall i en Bb-klass båda åren utgöra dels en nybörjarkurs för eleverna i den lägre årskursen, dels en fortsättningskurs för eleverna i den högre. För hälften av eleverna i dessa klasser innebär detta, att de kommer att läsa de båda årskurserna i omvänd ordning i förhållande till eleverna i motsvarande Aa-klasser. Detta blir särskilt besvärande för vissa elever vid övergången från klass 3—4 till 5—6. Nackdelarna kan motverkas, om man i slutet av ena årets kurs lägger in en sammanfattning av andra årets kurs. Dessutom är det nödvändigt, att nybörjarna andra året under höstterminens första veckor introduceras så, att övergången blir mjuk och ger en god beredskap för det fortsatta arbetet. I särskilt hög grad bör detta beaktas för dessa elever vid övergång från klass 1—2 till 3—4 och från klass 3—4 till 5—6.

Vid en *tvåårig eller flerårig kursplanering av annan typ* kan lärostoffet grupperas för behandling under två-, tre- eller fyraårsperioder. En uppläggning av studierna i orienteringsämnena, där man både sökt åstadkomma en översiktlig tvåårig planering inom klasserna 1—2, 3—4 respektive 5—6 och samtidigt sökt få till stånd en någorlunda sammanhängande lärogång genom lågstadiet och

mellanstadiet, återges på s 13—36. Förslaget i fråga, som är avsett för praktisk prövning under de närmaste åren, anknyter till alternativ b på s 74 i läroplanens allmänna del. Det kan tillämpas direkt i klasstyp B1b och med vissa modifieringar i klasstyp B2.

Några grundläggande synpunkter vid planeringen av enskilda orienteringsämnen enligt det senast nämnda studieplansförslaget är följande.

Undervisningen i *hembygdskunskap* i klass 3—4 förläggs i stor utsträckning till höstterminerna de båda läsåren. Därav följer att ämnena historia, samhällskunskap, geografi och naturkunskap kommer att läsas främst under vårterminerna. Hembygdskunskapen bör utgöra en förberedelse för undervisningen i de nämnda orienteringsämnena. Under vårterminerna är det lämpligt att i huvudsak behandla det stoff, som framgår av disposition av en studieplan för ämnena samhällskunskap, historia, geografi och naturkunskap för årskurs 4, klasstyp A. Vid planeringen måste särskild uppmärksamhet ägnas uppdelningen av detta läsårsstoff på två vårterminsdelar, så att ämnenas särart och de båda elevgruppernas behov av kontinuitet och helhetssyn tillgodoses. Denna uppdelning kan göras efter samma grunder, som nedan föreslås för klasserna 5—6, varför ämnena här behandlas i ett sammanhang för alla årskurser.

Vid planeringen av undervisningen i *religionskunskap* är det väsentligt, att historiskt stoff ur gamla och nya testamentet liksom ur kyrko- och religionshistorien båda åren uppfattas som en helhet, och att därvid eleverna både det ena och det andra året så långt möjligt får uppleva stoffet i tidsföljd. För fördelningen av stoff över hela läsåret är det dock nödvändigt att ibland låta delar, som är mindre starkt kronologiskt bundna, spridas oberoende av tidsföljden. "Jesu förkunnelse" är ett sådant exempel. Ett annat är "Några drag ur engelskt kyrkoliv", som lämpligen samordnas med intresseområdet "På de brittiska öarna" i geografi. Övriga moment i ämnet religionskunskap planeras med fördelning över alla terminerna i likhet med vad som sker i klasser av Aa-typ.

Vad som sagts ovan om det historiska stoffet i religionskunskap gäller i ännu högre grad om lärostoffet i ämnet *historia*. Planeringen för årskurserna 3 och 4 måste utformas så, att man för varje läsår väljer berättelser och bilder från hela tvåårsperioden. Detta gäller givetvis även historiestoffet för årskurserna 5 och 6. De kursavsnitt, som ena året behandlas ingående, får andra året en över-

C

siktlig bearbetning, och de områden, som andra året behandlas ingående, ges på motsvarande sätt en översiktlig genomgång året därpå. Dessa översiktliga avsnitt bör, rätt utformade, för hela klassen tjäna som introduktion och bidra att skapa motivation till fördjupningsavsnitten. De bildar dessutom nödvändiga länkar mellan dessa avsnitt och ger därigenom sammanhang åt historiestudierna. Det är angeläget, att översikterna såväl stoff- som tidsmässigt begränsas till några karakteristiska tidsbilder.

Denna planeringsprincip gäller också hembygdskunskap för klass 1—2.

I *geografi och naturkunskap* bör tillämpas en sådan flerårig kursplanering att både geografiskt och naturorienterande stoff från såväl Europas som främmande världsdelars geografi tas upp båda åren. Samma synpunkter läggs i tillämpliga moment på ämnet naturkunskap.

För *samhällskunskapen* innebär kursplaneringen inga speciella problem utöver dem som förekommer i klasser av A-typ. Här kan sålunda för varje läsår göras ett urval av de områden, som tas upp i text disposition av en studieplan i läroplanssupplementet i orienteringsämnen för låg- och mellanstadiet. Lika väsentligt är det, att vissa arbetsområden kan bli föremål för vidgad och fördjupad behandling följande år.

Undervisningen i *estetisk-praktiska ämnen* kan i stor utsträckning vara gemensam för hela klassen. Särskilt är detta lämpligt i sådana ämnen, där eleverna huvudsakligen arbetar individuellt och i sin egen arbetstakt, text slöjd och teckning.

Undervisningen i musik skall omfatta sång, spel och lyssnande med ett urval sånger i centrum för arbetet. Stor vikt läggs vid skapande aktiviteter med ljud, instrument, röst samt rörelser till musik. Sång och spel i grupper och individuellt blir ett vanligt arbetssätt. Grupparbete är även en naturlig form för många former av ljudlaborationer. Planering av arbetspassen är nödvändig för att arbetet skall flyta lättare.

Det kan synas svårt att i musik genomföra en kontinuerlig lärogång i klasser av b- och B-typ. Med ett notmaterial, som innehåller förslag till sång och spelstämmor av olika svårighetsgrad, kan man emellertid tillgodose behovet av enkelhet i lägre årskurser och fördela något mera krävande uppgifter på elever i de högre årskurserna. Inte minst vid ostinato-spel bör dessa möjligheter utnyttjas. Vid improvisationsövningar kan växelverkan mellan yngre, spontana elever och något

äldre, tekniskt kanske mera skickliga, verka stimulerande och utvecklande.

Den repetition av ett lärostoff, som en högre årskurs får, när läraren en stund måste arbeta med den lägre årskursen, kan så småningom visa sig vara av stort värde. Så kan text en tretonsvisa för årskurs 1 mycket väl uppskattas även av eleverna i årskurs 2, särskilt om den förses med någon eller några spelstämmor och det ges utrymme för improvisation.

I klasser av Bb-typ är undervisningen i *teckning* i de två lägsta årskurserna inte bunden till någon bestämd tid på timplanen. Detta innebär att teckningen där måste planeras in som en del av de övriga ämnena. Det faller sig ofta naturligt att planera teckningsuppgifterna så att de får anknytning till lärostoffet, men arbetet måste alltid gå ut på att ge barnen tillfälle att uttrycka sina egna upplevelser av stoffet. Uppgifterna får inte bestå i ett oengagerat saktecknande utan eleverna bör uppmuntras att själva pröva sig fram med olika lösningar, att laborera med färg och form och att våga utforma sina arbeten så som de känner att de önskar göra det. Lärares roll blir medarbetarens, rådgivarens, hans uppgift blir att vägleda och hjälpa barnen med material, tekniker osv.

Från och med årskurs 3 finns ämnet teckning på timplanen. Detta utesluter inte möjligheten att i övriga ämnen ta tecknings- och formningsarbeten till hjälp för att berika skolarbetet i övrigt. Med teckningens hjälp kan man dels konkretisera stoffet och stimulera inlärningen, dels tillvarata elevernas behov av skapande manuell utlevelse.

Anvisningarna för undervisningen i teckning inom ämnena svenska, hembygdskunskap och teckning i klasstyp Aa på låg- och mellanstadiet är helt tillämpliga i klasstyp Bb.

Undervisningen i *slöjd* bör bereda eleverna tillfälle till ett rikt varierat självständigt arbete. Inövning av färdigheter och tillägnande av insikter skall till stor del ske genom egna upptäckter och initiativ.

Eleverna i en Bb-klass har i regel mycket olika individuella förutsättningar beroende främst på olikheter i ålder och mognad. Men även inom samma åldersgrupp startar de slöjdarbetet från skilda utgångslägen. Arbetsuppgifterna bör därför bestämmas utifrån noggranna överväganden i fråga om elevernas förutsättningar, den utveckling man vill stimulera och de kunskaper och färdigheter man vill befästa.

Olika aktivitetsformer har för klasstyp Aa inte

fixerats till bestämda årskurser och läroplanens anvisningar för dessa klasstyper är därför helt tillämpliga även för klasstyp Bb.

Samundervisning mellan de olika årskurserna i *gymnastik* är nödvändig i en Bb-klass. Detta innebär att eleverna i de olika årskurserna svårligen kan uppleva kontinuitet i undervisningen från år till år. För att i möjligaste mån tillgodose detta krav är det nödvändigt att en stegring sker individuellt efter gjorda framsteg. Gruppverksamhet och individuellt arbete underlättar denna möjlighet till kontinuitet i undervisningen för den enskilde eleven. De äldre elevernas förmåga till självständigt arbete bör tas till vara när det gäller för dem redan kända undervisningsmoment. Detsamma gäller deras möjligheter att i lämpliga aktiviteter, som bollspel och lekar, kunna anförtros ledaruppgifter för den yngre årskursen. I övrigt gäller anvisningarna för undervisningen i klasstyp Aa.

Studiegången i *avvikande klasstyp med tre årskurser* (1, 3 och 5 respektive 2, 4 och 6) kan i stort sett läggas upp med ledning av låg- och mellansadiets huvudmoment för klasstyp a och A. I allt väsentligt måste emellertid undervisningen i denna klasstyp anpassas efter de enskilda elevernas förutsättningar och arbetstakt.

Gemensam undervisning

Samundervisning mellan olika årskurser

När lärostoffets art så medger, är det lämpligt att *alla årskurser i en b- eller B-klass undervisas gemensamt*. Det är då angeläget, att noggrannhet iakttas vid fördelningen av huvudmoment på olika läsår i ämnen, där sådan samundervisning sker. I *b- och B1-klasser* kan detta ske vid behandlingen av så gott som allt lärostoff i orienteringsämnen. Ett exempel på en sådan planering framgår av förslag till disposition av en studieplan. Men även i *B2-klass* kan sådan samundervisning av vissa intresseområden ske mellan samtliga årskurser i klassen, varvid elever tillhörande olika årskurser kan erhålla överkursuppgifter av olika art och svårighetsgrad.

Som exempel på moment i *religionskunskap*, som särskilt väl lämpar sig för sådan samundervisning kan nämnas samlevnadsfrågor, helger och hög-

C

tider, vissa bibliska berättelser, kristendomens historia samt icke-kristna religioner.

I *hembygdskunskap* i klass 1—3 bör vissa intresseområden lämpligen behandlas varje år gemensamt med samtliga årskurser som ingår i klassen. Elevernas arbetsuppgifter bör dock differentieras. Som exempel på sådana intresseområden kan nämnas I skolan och I trafiken. Även beträffande de fortlöpande naturiakttagelserna bör samundervisning ske liksom vid exkursioner och studiebesök. Sammanställningar och bearbetning efter gemensamma studieutflykter bör kunna göras av grupper sammansatta av elever från olika årskurser. Det manuella arbetet, t ex vid teckning, målning och modellering, lämnar också rikliga tillfällen till övning i samarbete kring gemensamma uppgifter. En grupp, sammansatt av elever från skilda årskurser, kan t ex utföra en gemensam målning eller göra ett montage tillsammans.

Undervisningen i *samhällskunskap* bör i stor utsträckning samverka med undervisningen i andra ämnen. Men vid behandlingen av flertalet av mera ämnesinriktade intresseområden bör samtliga elever i B2-klasser tillsammans med läraren kunna välja och formulera viktiga frågor och problem, varefter man gemensamt eller i grupper, sammansatta av elever från olika årskurser, söker svaren i olika informationskällor.

På låg- och mellanstadiet behöver de kronologiska sammanhangen i *historia* inte markeras alltför starkt. Även i en B2-klass är det möjligt med en viss samundervisning mellan samtliga årskurser. Denna samundervisning kan exempelvis ske vid behandlingen av hembygdens historia och av olika längdsnitt, t ex kring bosättningens eller kommunikationernas utveckling. Studiebesök bör planläggas och genomföras med hela klassen gemensamt.

I *geografi* bör undervisningen inriktas på en fördjupning inom valda områden. Eftersom geografistudierna bör planeras så, att de ger successivt vidgade perspektiv, kan en samundervisning mellan samtliga årskurser i en B2-klass emellertid te sig synnerligen besvärlig att genomföra. Detta är dock möjligt, t ex genom att undervisningen olika läsår koncentreras till olika centrala, särskilt intresseväckande och geografiskt väl avgränsade miljöer. Som exempel på sådana miljöer kan nämnas ett viktigt jordbruksdistrikt, ett betydelsefullt industriområde, en flodlinje med växlande natur och kultur, ett fjällområde, en öken, ett tropiskt regnskogsområde. Aktuella händelser och företeelser bildar många gånger en naturlig och stimulerande

utgångspunkt för gemensamma geografistudier för samtliga årskurser i B2-klassen och bör därför utnyttjas väl.

Undervisningen i *naturkunskap* bör i så stor utsträckning som möjligt grundas på elevernas egna iakttagelser av verkligheten. Direktstudier i skolan och i dess närhet, fortlöpande iakttagelser i naturen och exkursioner bör bilda underlag för fortsatt arbete i klassrummet i samtliga årskurser på mellanstadiet. Samundervisning mellan de olika årskurserna i klasstyp B2 blir därför naturlig i ganska stor utsträckning och kan t ex utformas som grupparbeten kring olika naturtyper. Grupperna kan sammansättas av elever från olika årskurser och få till uppgift att följa växternas och djurens utveckling och livsrytm under olika årstider. Material som insamlas under de fortlöpande naturstudierna bildar ofta en god utgångspunkt för fortsatt arbete i klassrummet, ibland årskursvis, där iakttagelserna utökas, kompletteras och fördjupas. Gruppvis utförda elevlaborationer ger också goda tillfällen till samarbete mellan elever tillhörande olika årskurser.

Arbetet i olika ämnen får en meningsfull inriktning och kommer in i ett socialt sammanhang, då eleverna ges tillfälle att *redovisa* resultatet skriftligt eller muntligt även inför kamraterna, som tillhör andra årskurser än den egna. På detta sätt uppkommer även i svenska en viss samundervisning i klasser av Bb-typ. Intressant stoff och goda prestationer i en redogörelse eller i demonstrationer bör särskilt uppmärksammas och bli föremål för gemensamma diskussioner i studieföstrande syfte. Vid redovisningarna bör eleverna efter hand vänjas att göra stödanteckningar för att kunna delta i ett avslutande samtal. Elever tillhörande högre årskurser kan därvid hjälpa sina yngre kamrater, och grupperna bör därför inte sammansättas årskursvis. Elevernas olikheter, främst i fråga om allmän mognad, gör det dock naturligt att till största delen bedriva den grundläggande färdighetsträningen individuellt eller i årskursvis ordnade grupper.

Samundervisning av olika klasser

En god samverkan mellan olika klasser i en skolenhet av Bb-typ är ett betydelsefullt mål i sig själv, samtidigt som den är en viktig förutsättning för ett väl fungerande och resultatrikt skolarbete. Den kan byggas under och främjas på många olika sätt. Regler för samlivet i skolan bör t ex gemensamt

samt diskuteras liksom olika anordningar i skolanläggningen som gör att vardagslivet löper smidigare. Vissa studiebesök och exkursioner bör också kunna genomföras tillsammans, men de måste då noga förberedas, om de skall ge avsedd behållning för eleverna. Även friluftsverksamheten bör i stor utsträckning gemensamt kunna planeras och genomföras för alla klasser vid skolan. I slöjd-undervisningen arbetar eleverna vanligen självständigt eller i mindre, ofta årskursvis ordnade grupper. Samundervisning mellan samtliga klasser vid skolenheten kan dock ordnas utan olägenhet för undervisningen. Även i gymnastik kan samundervisning förekomma.

Det dagliga arbetet

Kontinuerligt bör en noggrann plan uppgöras över det dagliga arbetet under en kortare period, exempelvis en vecka, med anteckning om varje grupps sysselsättning under de olika arbetspassen samt med angivande av vilken elevgrupp, som skall få lärarens huvudsakliga handledning. Används klassens resurstimmar för samverkan med andra lärare, bör denna verksamhet planeras med särskild omsorg, så att största möjliga effekt kan nås.

Gemensam tid kan anslås på schemat för ett ämne, även då samundervisning inte sker. De olika årskurserna eller grupperna arbetar då med skilda uppgifter. I regel förekommer i varje arbetspass inslag av självständig elevaktivitet. Detta arbete är ett viktigt led i kunskapsinhämtandet och färdighetsträningen.

För att verksamheten skall flyta smidigt och eleverna successivt tillägna sig en god studieteknik och goda arbetsvanor, bör de redan från skolgångens början lära sig utföra arbetet efter givna instruktioner. Kravet på självständighet och ansvar från elevernas sida ökas efter hand. Läraren bör tillse, att både givna och självvalda arbetsuppgifter fullföljs, innan nya påbörjas.

En förutsättning för att läraren skall kunna ägna sig åt direkt handledning av en grupp är, att uppgifterna för de andra gruppernas självständiga arbete är väl planlagda. De bör utföras i omedelbar anslutning till förberedelsen och vara av den art, att de helt tar elevernas självverksamhet i anspråk. Uppgifterna måste sålunda vara avpassade efter

C

elevernas förutsättningar, te sig meningsfulla och fånga intresset samt helst ha konkret anknytning.

Jämsides med den direkta handledningen av en grupp bör läraren i möjligaste mån uppmärksamma även de övriga grupperna, så att eleverna i dessa vid behov kan få anvisningar och hjälp.

Förslag till disposition av en studieplan i orienteringsämnen

Syfte och förutsättningar

Lärostoff och aktiviteter, som anges i huvudmomenten för orienteringsämnena på lågstadiet och mellanstadiet, bör vid undervisningen enligt denna studieplan inordnas i lämpliga intresseområden. Dessa bör på ett naturligt sätt anknyta till elevernas egna upplevelser och problem, till aktuella händelser och företeelser samt till undervisningen i övrigt. För att tillse att allt väsentligt i huvudmomenten beaktas bör läraren kontinuerligt föra anteckningar om vad som behandlats. En del lärostoff bör behandlas endast vartannat år. Annat stoff åter bör återkomma varje år även om behandlingen under det ena året får större utrymme än under det andra.

Innan en läsårsplan för samtliga orienteringsämnen kan uppgöras, måste läraren ta ställning till vilket stoff som skall behandlas i det enskilda ämnet, ungefär vilken tid som står till förfogande och hur stor del av den, som bör anslås till varje moment.

Följande exempel för klasserna 1—2, 3—4 och 5—6 (s 13—36) avser att exemplifiera en fördelning av lämpligt lärostoff för att orienteringen skall kunna fördjupas och sträcka sig över vidare områden allt efter elevernas mognad. Med utgångspunkt i exemplet kan lokalt betonade studieplaner utarbetas, där särskild hänsyn tas till bl a bygdens geografiska läge, närsamhällets struktur och andra lokala och regionala förhållanden. Det är av stor betydelse för undervisningen att så sker.

Ett syfte med föreliggande studieplan är vidare att visa på några möjligheter till samverkan mellan olika orienteringsämnen och svenska. Klasstyperna b, B1 och B2 får på så sätt möjligheter att fungera på likvärdiga villkor som klasstyp Aa även

beträffande den pedagogiska organisationen av stoffet. Uppslag för detaljutformningen av de enskilda intresseområdena kan hämtas från litteratur för klasser av A-typ.

Studieplanen har ordnats så, att det för klasserna 1—2 och 3—4 blir naturligt att sammanföra lärostoffet till samlad undervisning med inslag av periodläsning, under det att stoffet för klass 5—6 i större utsträckning är planerat för periodläsning med inslag av samlad undervisning. Avsnitten är i allmänhet så placerade, att det ena intresseområdet leder över till det följande. Den enskilde läraren har möjligheter att utifrån lokala förhållanden göra de avvägningar mellan större och mindre avsnitt samt mellan periodläsning och samlad undervisning, som bäst främjar arbetet i klassen.

Studieplanen bör kunna erbjuda samtliga elever i klasser av b-, B1- eller B2-typ — oavsett om de intagits ett udda eller jämnt kalenderår — en tillfredsställande studiegång i orienteringsämnena.

A

B

Klass 1–2

I skolan

ENA ÅRET

Skolans lokaler. De som hjälper oss. Vi enas om enkla regler för trivsel, samverkan och ordning. Mina saker och andras. Gemensam egendom.

ANDRA ÅRET

Trivseln i skolan: hövlighet, hänsyn, att passa tider, bordskicks. Kamratskap och samverkan. Att skapa en trevlig miljö.

BÅDA ÅREN

Speciellt för årskurs 1

Ny miljö, nya kamrater, vi lever och arbetar tillsammans

Speciellt för årskurs 2

Sommarminnen

Uppslag för samtal, arbetets inriktning o d

Att trivas tillsammans

Egna och andras misstag

Vi är alla olika

Att kunna bevara ett förtroende

Att acceptera sig själv och andra

Ansvar för varandra

I trafiken

ENA ÅRET

Den närmaste omgivningens trafik. Aktuella trafiksituationer. Några trafikregler. Polisen hjälper i trafiken. Skolpolis.

ANDRA ÅRET

Den närmaste omgivningens trafik. Aktuella trafiksituationer, trafikregler och trafikmärken.

BÅDA ÅREN

Speciellt för årskurs 1

Säkerhetssynpunkter på elevernas färd sätt och skolväg

Speciellt för årskurs 2

Cykeltrafik

Uppslag för samtal, arbetets inriktning o d

Hänsyn

Ansvar

Hjälpksamhet

Något om växter och djur i trädgården och i skolans närhet

ENA ÅRET

lakttagelser ute. Utställning i klassrummet. Berättelser om djur. Miljövårdsfrågor.

ANDRA ÅRET

BÅDA ÅREN

Uppslag för samtal, arbetets inriktning o d

Respekt för allt levande

Naturens skönhet, naturen som formgivning

Vad naturen ger oss. Vår föda

ENA ÅRET

ANDRA ÅRET

Från trädgårdsodlingen, lantgården, skogen och havet.
Nyttig och skadlig föda.

Hälsvanor

ENA ÅRET

Riktiga matvanor. Tandvård.

ANDRA ÅRET

Kroppens vård. Sömn och vila.

BÅDA ÅREN

Speciellt för årskurs 1

Hälsokontroll

Hösten

ENA ÅRET

Förändringar i natur och väderlek. Växterna inför vintern, t ex iakttagelser av löv- och barrträd och något om frukt- och fröspridning. Naturvård och djurskydd.

ANDRA ÅRET

Förändringar i natur och väderlek. Olika djurs sätt att överleva vintern. Naturvård och djurskydd.

BÅDA ÅREN

Speciellt för årskurs 1

Djuren om hösten

Hemmet och familjen

ENA ÅRET

Hänsyn och trevnad. Faror och skydd. Sparsamhet. Något att akta och vårda. Olika åldrar och intressen. Olika hemförhållanden, intressen och vanor. Olika religiösa inställningar och seder, t ex i fråga om bordsbön, aftonbön och kyrkvanor.

Sexualundervisning.

ANDRA ÅRET

Olika hemförhållanden, intressen och vanor. Olika religiösa inställningar och seder, t ex i fråga om bordsbön, aftonbön och kyrkvanor.

Sexualundervisning.

BÅDA ÅREN

Uppslag för samtal, arbetets inriktning o d

Att förstå och acceptera det som är annorlunda

Att dela med sig

Hur människor lever på olika platser på vår jord

ENA ÅRET

Hur barn kan ha det i andra länder och under andra förhållanden.

ANDRA ÅRET

Barnens lekar och skolgång. Något om djur- och växtvärld. Kontakt och utbyte. Människors rätt i vissa avseenden, t ex i fråga om mat och trygghet. Religiösa seder och bruk.

BÅDA ÅREN

Uppslag för samtal, arbetets inriktning o d

Att förstå och acceptera det som är annorlunda

Att dela med sig

Bibeln

ENA ÅRET

Bibeln. Några nytestamentliga berättelser som ger en karakteristik av Jesus som vuxen.

ANDRA ÅRET

Översiktligt om bibeln. Några nytestamentliga berättelser som ger en karakteristik av Jesus som vuxen.

Julen

ENA ÅRET

Advent. Lucia. Julförberedelser. Jesu födelse. De vise männen.

ANDRA ÅRET

Något om julseder hemma och i andra länder. Långväga varor för julfirandet. Några nytestamentliga berättelser kring Jesu födelse.

BÅDA ÅREN

Uppslag för samtal, arbetets inriktning o d

Att ge och att få

Tid och väderlek

ENA ÅRET

Något om tidsindelning. Årets rytm. Termometern.

ANDRA ÅRET

Något om tidsindelning. Almanackan. Väderstrecken. Söndag — sabbat — vilodag — gudstjänst dag. Olika sätt att fira vilodagen.

BÅDA ÅREN

Speciellt för årskurs 1

Klockan

Speciellt för årskurs 2

Enkelt diagram över dagarnas längd samt enkel väderlekstabell

Våra kläder

ENA ÅRET

Något om material, råvaror och tillverkning. Om inköp, kostnad och klädvård.

ANDRA ÅRET

Rymden

ENA ÅRET

ANDRA ÅRET

Solen, månen och några stjärnbilder. Något om utforskningen av rymden.

Vintertid

ENA ÅRET

Lekar och sport. Risker i trafiken. Iskunskap.

ANDRA ÅRET

Djuren behöver vår hjälp. Risker i trafiken. Iskunskap.

Hjälp och förmåner i samhället

ENA ÅRET

Skola, hälso- och sjukvård, brandkår, polis, post, fritidsanordningar. Olika slag av gudstjänstlokaler. Kyrka i funktion: gudstjänst, förrättningar, fritidsverksamhet.

ANDRA ÅRET

Där Jesus växte upp

ENA ÅRET

Nasaret på Jesu tid. Levnadsförhållanden, arbete, bostad, undervisning. Jesus vid tolv års ålder i templet.

ANDRA ÅRET

Människor kring Jesus

ENA ÅRET

ANDRA ÅRET

De som stod honom nära. Dem som han hjälpte. De som var hans motståndare. Jesus och barnen.

Pengar och varor

ENA ÅRET

ANDRA ÅRET

Olika slag av butiker. Köp och betalning. Vi väger och mäter. Ekonomisk fostran. Respekt för andras egendom. Att motstå frestelser. Ansvar för kamrater.

Hur vi bor

ENA ÅRET

En arbetsvrå. Vårt hus. Andras hus. Bostadstyper på landsbygd och i tätort. Grannar och samlevnadsfrågor.

ANDRA ÅRET

Israeliternas berättelser om sina förfäder

ENA ÅRET

Abraham, Isak, Jakob och Josef.

ANDRA ÅRET

Mose och det israelitiska folket

ENA ÅRET

ANDRA ÅRET

Mose födelse och uppfostran, flykt och kallelse. Uttåget ur Egypten. Berättelser om Mose och folket vid Sinai, några av buden och deras aktualitet i vår tid.

Hur vi färdas

ENA ÅRET

ANDRA ÅRET

Olika samfärdsmedel. På gator och vägar. I hamnar, på järnvägs- och busstationer och flygplatser. Uppförande på resor.

Några husdjur

ENA ÅRET

Utseende och levnadsförhållanden.

ANDRA ÅRET

Omvårdnad. Vårt beroende av husdjuren.

Våren

ENA ÅRET

Tidiga vårtecken. Frösådd. Flyttfåglar. Blommor, buskar och träd. Djuren och deras ungar.

ANDRA ÅRET

Växter och djur inom ett närliggande naturområde.

Inför sommaren

ENA ÅRET

Växter och djur. Fritid och fritidssysselsättningar. Bad- och båtvet.

ANDRA ÅRET

Sommarplaner. Bad- och båtvet.

BÅDA ÅREN

Speciellt för årskurs 2

Simskola

Klass 3–4

I skolan

ENA ÅRET

Trivsel i skolan. Ordningsregler diskuteras och utformas. Du och dina kamrater.

ANDRA ÅRET

Trivsel i skolan. Ordningsregler diskuteras och utformas. Arbete och ansvar.

I trafiken

ENA ÅRET

Olika trafikmiljöer och trafiksituationer i hembygden. Trafikregler och trafikmärken.

ANDRA ÅRET

Enkla cykeltrafikregler med tillämpningsövningar.

Hembygdens växter och djur

ENA ÅRET

Exkursion till något för trakten typiskt naturområde, företrädesvis stranden, väggkanten, åkern eller parken. Fortlöpande iakttagelser av växt- och djurliv. Naturvård och djurskydd.

ANDRA ÅRET

Exkursion till något för trakten typiskt naturområde, företrädesvis skogen, trädgården eller myren. Fortlöpande iakttagelser av växt- och djurliv. Naturvård och djurskydd.

Fromhetsliv

ENA ÅRET

Heliga skrifter, högtider och gudstjänst på Jesu tid.

ANDRA ÅRET

Bibeln, högtider och gudstjänst i vår tid.

Geografiska begrepp

ENA ÅRET

Karta och kartecken, väderstrecken: Vägvisarkarta, enkla modeller och planskisser, enkla geografiska begrepp, några kartecken, fantasikarta. Vi mäter och läser avstånd på hembygdens karta.

ANDRA ÅRET

Enkla geografiska begrepp och kartecken: Orientering om hembygdens terrängförhållanden. Flygfotokarta. Från modell till kartbild. Kartecken för bl a vattendrag, höjdförhållanden, orter och kommunikationsleder.

Vårt samhälle

ENA ÅRET

Exkursioner med iakttagelser av bl a hembygdens terrängförhållanden. Hur vatten, vind och köld påverkar markytan. Översikt av natur och näringsliv. Fortlöpande väderleksiakttagelser, enkla diagram.

ANDRA ÅRET

Arbetsliv och samfärdsel. Hur samhället utvecklats och förändrats. Betydelsefulla personer och händelser. Om konst och utsmyckning. Anordningar för välfärd, skydd och ordning. Aktsamhet om allmän egendom. Religiös sed och tradition.

Jesu liv och verksamhet

ENA ÅRET

Berättelser om Jesu liv och verksamhet på olika platser, t ex kring Genesaret, Kapernaum, Nasaret, Jeriko, Betania, Betlehem och Jerusalem. Kartan över Palestina. Den kristna påsken i samband med händelserna i Jerusalem.

ANDRA ÅRET

Människornas situation på Jesu tid, religiöst, socialt och politiskt.

I en vidare hemtrakt

ENA ÅRET

Några naturgeografiska miljöbilder från en vidare hemtrakt: Hemlandskapet med därtill hörande naturlig bebyggelse- och kommunikationsregion.

ANDRA ÅRET

Några kulturgeografiska miljöbilder från en vidare hemtrakt: Hemlandskapet med därtill hörande naturlig bebyggelse- och kommunikationsregion.

Israeliternas historia

ENA ÅRET

Några gammaltestamentliga gestalter. Samuel, Saul, David, Salomo och det israelitiska folket under deras tid. Översiktligt om rikets delning.

ANDRA ÅRET

Översiktligt om Saul, David och Salomo. Rikets delning. Profeten Elia.

Förr i världen

ENA ÅRET

I hembygden förr och nu. Om utgrävningar och museisamlingar. Några berättelser och bilder från forntiden i svensk historia, främst "Hos renjägarna" och "Vad en bronsåldersgrav berättar".

ANDRA ÅRET

Historiska minnen och sägner från hembygden. Några berättelser och bilder från forntiden i svensk historia, främst "I stenåldersbyn" och "Man börjar göra verktyg av järn".

Vår kropp och dess vård

ENA ÅRET

Elementärt om människokroppen och om betydelsen av goda hälsovanor, tändernas uppgift och vård. Något om tobak och alkohol. Sexualundervisning.

ANDRA ÅRET

Elementärt om människokroppen och betydelsen av goda hälsovanor. Fritid, hobbies och friluftsliv. Sexualundervisning.

I hemmet och i närsamhället

ENA ÅRET

I hemmet (föda, klädsel, bostad, trivsel, gemenskap och samverkan).

ANDRA ÅRET

Bland kamrater och grannar. Takt och ton. Ditt, mitt och vårt gemensamma — om vård och ansvar. Enkelt om ekonomi.

Geografiska miljöbilder

ENA ÅRET

I mälardalen: Djur och växter vid sjö och å.

ANDRA ÅRET

I fjällen. Fjälltrakternas växter och djur främst djur på vandring.

Enkla försök

ENA ÅRET

ANDRA ÅRET

Avdunstning och förtätning. Vattnets kretslopp. Barometern.

Kristendomens första utbredning

ENA ÅRET

Aposteln Petrus liv och verksamhet. Den första kristna församlingen och dess förkunnelse om Jesus som den uppståndne Herren.

ANDRA ÅRET

Aposteln Paulus liv och verksamhet. Martyrerna.

I vikingatidens Norden

ENA ÅRET

Översiktligt om livet i det forntida Norden. I vikingatidens Norden. Översiktligt om "Kristendomen kommer till Sverige".

ANDRA ÅRET

Översiktligt om vikingatiden. "Kristendomen kommer till Sverige". Kyrka och kloster.

Några enkla hälsoregler

ENA ÅRET

Arbete, vila och sömn. Kroppens motståndskraft.

ANDRA ÅRET

Renlighet. Kroppens värmereglering. Lämpliga kläder.

Några enkla försök kring värme

ENA ÅRET

ANDRA ÅRET

Värmens inverkan på kroppars storlek. Termometern. Hur värme sprids.

Geografiska miljöbilder

ENA ÅRET

Bergslagen

ANDRA ÅRET

Viktiga samfärdsmedel

ENA ÅRET

ANDRA ÅRET

Viktiga samfärdsmedel. Trafiken i några stora städer.

Människor med annorlunda villkor

ENA ÅRET

I närsamhället.

ANDRA ÅRET

I andra länder och världsdelar.

Geografiska miljöbilder

ENA ÅRET

På östgötaslätten och västgötaslätten. På Öland och Gotland. Växter och djur på Öland och Gotland.

ANDRA ÅRET

Längs Dalälven. I en mellansvensk skogsbygd.

Arbete och liv i det medeltida Norden

ENA ÅRET

Översiktligt om arbete och liv på den medeltida landsbygden. Arbete och liv i det medeltida Norden, främst i staden. Medeltidens kyrko- och fromhetsliv. Den heliga Birgitta.

ANDRA ÅRET

Översiktligt om arbete och liv i den medeltida staden. Arbete och liv i det medeltida Norden, främst i byn. Medeltidens kyrko- och fromhetsliv.

Geografiska miljöbilder

ENA ÅRET

På sydsvenska höglandet. I västkustbygd. Havets och kustens växt- och djurliv.

ANDRA ÅRET

I det norrländska skogslandet. I en norrländsk kustbygd. Växter och djur i det norrländska skogslandet och i den norrländska kustbygden.

I trafiken

ENA ÅRET

Repetitioner och tillämpningsövningar.

ANDRA ÅRET

Repetitioner och tillämpningsövningar.

Några bilder från Kalmarunionens historia

ENA ÅRET

Bilder från unionens historia. Översiktligt om unionens upplösning (Kalmarunionen).

ANDRA ÅRET

Översiktligt om unionstanken. Bilder från unionens historia, främst Sturarna och unionens upplösning.

I vårmarker

ENA ÅRET

I snösmältningstid. Växternas och djurens övervintring. Åkerns växter och djur. Miljövårdsfrågor.

ANDRA ÅRET

Våren och vårarbetet i trädgården, i skogen och på stranden. Fortlöpande naturiakttagelser främst kring samhällsbyggande djur. Miljövårdsfrågor.

Geografiska miljöbilder

ENA ÅRET

I en sydsvensk jordbruksbygd.

ANDRA ÅRET

I några stora städer.

Klass 5–6

I naturen

ENA ÅRET

Studium av naturtyp, exempelvis skogsbacken, med särskild inriktning på frukt- och fröspridning samt på djurens föda och skydd.

ANDRA ÅRET

Studium av naturtyp, exempelvis myrmark eller havsstrand, med särskild inriktning på föda och skydd, konkurrens och revir.

Hur samhället hjälper och skyddar

ENA ÅRET

Samhället hjälper och skyddar i kommun, stat och i världssamhälle. Människovård förr och nu.

ANDRA ÅRET

Regler och lagar — samlevnadens villkor och människans ansvar.

Jesu syn på människorna

ENA ÅRET

Människorna behöver hjälp.

ANDRA ÅRET

Människorna är lika men ändå olika. Människans ansvar.

Geografiska miljöbilder

ENA ÅRET

Orientering om jordens utveckling, jordens form, globen. I Norge, i Danmark och på Island.

ANDRA ÅRET

Elementär astronomi. Utforskningen av rymden. De geografiska upptäckterna. Kort orientering om jorden, globen, kartan. I Finland (sjöbygd, skogsbygd, kustbygd, Åland). Aktuellt om samlevnadsproblem, främst rörande gemensamma nordiska frågor.

Vår kropp och dess vård

ENA ÅRET

Enkla hälsoregler (lämplig föda, hälsosamma och skadliga drycker, rökning) med tillämpningar på kroppens funktion och byggnad, främst cirkulationsorganen. Sexualundervisning.

ANDRA ÅRET

Enkla hälsoregler (Om smitta, sjukdomar och deras förebyggande.). Alkohol och narkotika. Elementär kunskap om människokroppen och dess funktion, främst sinnesorganen. Sexualundervisning.

Några enkla försök

ENA ÅRET

Hur ämnen kan blandas och åtskiljas, luftens beståndsdelar, förbränning.

ANDRA ÅRET

Hur ljud uppstår och fortplantas, enkelt om musikinstrument, stämbanden. Ljusstråle kan ändra riktning, samlingslins, kamera.

En ny tid

ENA ÅRET

Översiktligt om en ny tid. Översiktligt om Luther och reformationen.

ANDRA ÅRET

En ny tid: uppfinningar — upptäckter — reformation — motreformation.

I Gustav Vasas Sverige

ENA ÅRET

I Gustav Vasas Sverige. Reformationen.

ANDRA ÅRET

Översiktligt om Sverige under Gustav Vasa och hans söner samt om reformationen.

I föreningar och klubbar

ENA ÅRET

I föreningar och klubbar: I klassen, i skolan, i samhället, i riket, i världssamhället.

ANDRA ÅRET

— — — — —

Skyldigheter och rättigheter

ENA ÅRET

Orientering om den fortsatta skolgången.

ANDRA ÅRET

Orientering om den fortsatta skolgången. Skyldigheter och rättigheter i hem, i kommun och i andra större sammanhang. Samhällets resurser.

Människornas syn på Jesus

ENA ÅRET

De politiska och religiösa ledarna, folket, lärjungarna, den första kristna församlingen.

ANDRA ÅRET

— — — — —

Jesu syn på sig själv

ENA ÅRET

— — — — —

ANDRA ÅRET

Jesu syn på sig själv, bli som herden, ljuset och livets bröd.

I stormaktstidens Sverige

ENA ÅRET

Översiktligt om stormaktstidens Sverige. Översiktligt om 1600-talets gudstjänst- och fromhetsliv.

ANDRA ÅRET

I stormaktstidens Sverige. 1600-talets gudstjänst- och fromhetsliv.

Faror och skydd

ENA ÅRET

Faror och skydd. I trafiken i mörker och halka.

ANDRA ÅRET

I trafiken i mörker och halka.

Några profetgestalter

ENA ÅRET

Några profetgestalter, deras personlighet och deras roll i den israelitiska historien, religiöst, socialt och politiskt.

ANDRA ÅRET

Jesu lidandes historia

ENA ÅRET

ANDRA ÅRET

Berättelsen om Jesu lidandes historia.

Geografiska miljöbilder

ENA ÅRET

På de brittiska öarna: London. I ett industridistrikt. De skotska högländerna. — Några drag ur engelskt kyrkoliv.

ANDRA ÅRET

På polska slätten. Längs Donau till Svarta Havet. I Sovjetunionen: Vid Volga. Vid ryska svartahavskusten. I Sibirien.

Krig och nödår

ENA ÅRET

Krig och nödår — bilder från 1700-talets början.

ANDRA ÅRET

Översiktligt om krig och nödår — bilder från 1700-talets början.

Sverige under 1700-talet

ENA ÅRET

Översiktligt om en fredlig tid och i Sverige vid 1700-talets mitt. Översiktligt om förändringar i 1700-talets gudstjänst- och fromhetsliv. Nya handelsvägar, nya kolonier, nya maskiner.

ANDRA ÅRET

En fredlig tid. I Sverige vid 1700-talets mitt. Förändringar i 1700-talets gudstjänst- och fromhetsliv. Översiktligt om nya handelsvägar, kolonier och maskiner.

Geografiska miljöbilder

ENA ÅRET

I Alperna. Längs Rhen till Nordsjön. I Frankrike.

ANDRA ÅRET

I Asien: I Tibets bergstrakter. På Java. I Kina. På de japanska öarna. — Kulturväxter i Asien. — Något om religiösa uppfattningar och förhållanden inom främst hinduism och buddism.

I Gustav III:s Sverige

ENA ÅRET

Översiktligt om Gustav III:s Sverige. Frihet, jämlikhet och broderskap. I Frankrike och i Nordamerika.

ANDRA ÅRET

I Gustav III:s Sverige. Översiktligt om frihet, jämlikhet och broderskap.

Geografiska miljöbilder

ENA ÅRET

I Afrika: Vid Nilen. I Sahara. Vid ekvatorn. I Sydafrika. Kulturväxter i Afrika: Växt- och djurlivet i några karakteristiska regioner, främst öken, savann, regnskog, med inriktning på intressanta företeelser såsom levnadssätt, byggnad, föda, skydd, beroende av andra levande varelser. — Religiösa uppfattningar och förhållanden inom framför allt primitiva religioner och islam. — Aktuellt om samlevnadsproblem ute i världen.

ANDRA ÅRET

I Australien. I Söderhavets övärld. I polartrakter. — Naturresurser och naturvård, främst med inriktning på djurens livsrum.

I Sverige för 100 år sedan

ENA ÅRET

Översiktligt om nya gränser i Norden. Sverige för 100 år sedan. (I hem och skola. Överbefolkning. Nya arbetsuppgifter. Utvandring.) Nya religiösa rörelser.

ANDRA ÅRET

Nya gränser i Norden. Översiktligt om Sverige för 100 år sedan.

Geografiska miljöbilder

ENA ÅRET

I Nordamerika: På en präriefarm. På bomullsplantagen. I Kalifornien. I storstaden.

ANDRA ÅRET

I Latinamerika: Mexico. Amazonas. São Paulo-distriktet. Anderna. Pampas.

Naturstudier

ENA ÅRET

ANDRA ÅRET

Fortlöpande naturiakttagelser i en mångsidig naturtyp med särskild inriktning på hur livet förs vidare. Yngelvård, massproduktion. Fågelstudier. Miljövårdsfrågor.

I vår tid

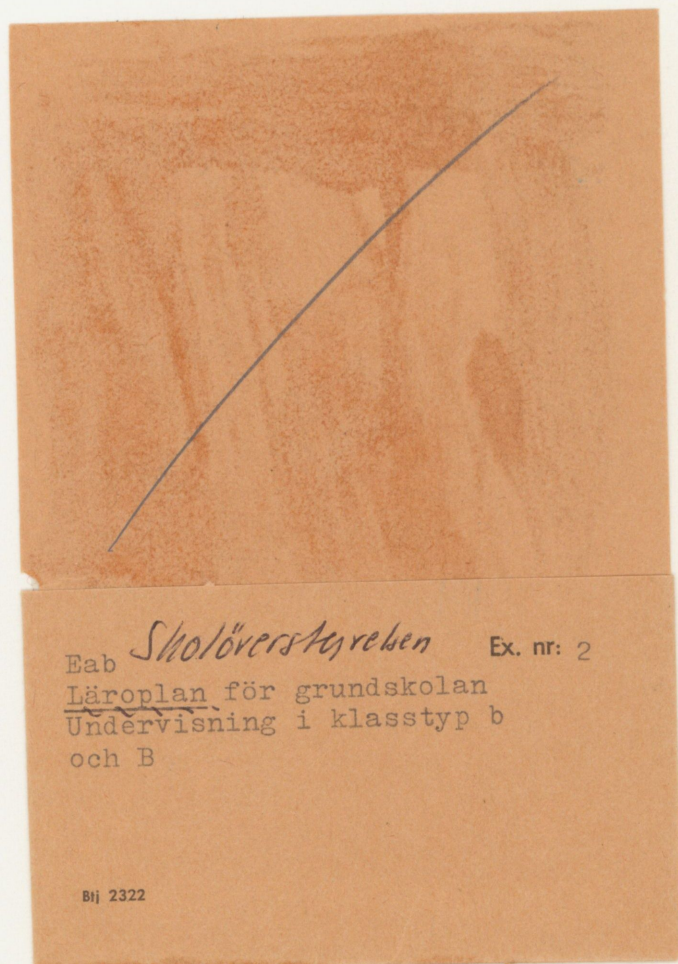
ENA ÅRET

Översiktligt om nya samfärdsmedel. Enkla kemiska och fysikaliska företeelser samt tekniska tillämpningar i aktuella sammanhang: vatten och vind som drivkraft, enkelt om elektriciteten i vardagslivet, enkelt om maskiner och motorer. — I vår egen tid.

ANDRA ÅRET

Hur vi meddelar oss med varandra. Nya samfärdsmedel och kommunikationsmedel. "Världen blir mindre". Översiktligt om nya religiösa rörelser. I trafiken. Regler och lagar.

BIBLIOTEKET
LÄRARHÖGSKOLAN
I MÖLNDAL

Läroplan för grundskolan

Lgr 69

Undervisning i klasstyp b och B

bB

Allmän del (Lgr 69 I)

Supplement (Lgr 69 II)

1969 UTKOMMER

Svenska
Matematik
Främmande språk. Engelska
Främmande språk. Franska. Tyska
Musik
Teckning
Slöjd
Hemkunskap. Barnkunskap
Gymnastik
Orienteringsämnen. Lågstadiet.
Mellanstadiet
Orienteringsämnen. Högstadiet
Ekonomi
Konst
Teknik
Fritt valt arbete
Undervisning i klasstyp b och B
Specialundervisning
Planeringsexempel. Lågstadiet.
Mellanstadiet
Praktisk yrkesorientering
Maskinskrivning

1970 BERÄKNAS UTKOMMA

Planeringsexempel. Lågstadiet.
Mellanstadiet
Praktisk yrkesorientering
Maskinskrivning

Utbildningsförlaget